

سرشناسه	:	کعبی اصل، عبدالکریم، ۱۳۵۰-
عنوان و نام پدیدآور	:	تولد فرزند از سه والد: احکام فقهی و حقوقی اهداء میتوکنندری/تألیف عبدالکریم کعبی اصل
مشخصات نشر	:	شادگان/ نشر شویکی ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	:	۲۶۰ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۹۷۰۷۹-۶-۸ / ۷۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
پادداشت	:	کتابنامه: ص. [۲۲۵]-۲۲۲
موضوع	:	دی. ان. ای میتوکنندری
موضوع	:	Mitochondria DNA
موضوع	:	نلقیح مصنوعی انسان (فقه)
موضوع	:	Artificial insemination, Human (Islamic law)
موضوع	:	ژن درمانی (فقه)
رده بندی کنگره	:	QP ۶۲۲/۵
رده بندی دیویی	:	۵۷۲/۸۶۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۳۲۰۸۴۳

تولد فرزند از سه والد (احکام فقهی و حقوقی اهداء میتوکنندری)

تألیف: دکتر عبدالکریم کعبی اصل

ناشر: انتشارات شویکی

چاپ: اول، تلبستان ۱۳۹۹ / ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری / تعداد صفحه: ۲۶۰

قیمت: ۷۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۰۷۹-۶-۸

طراح جلد: محمد کعبی اصل

صفحه آرای: مجید نعیم‌ماوی

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است.

آدرس: خوزستان، شادگان، خیابان شهید مطهری غربی بعد از زیرگذر پل ولایت ابتدای بلوار

شهدای خنافره تلفن تماس: ۰۹۳۶۸۹۹۳۶۹۱

فهرست مطالب

ط	مقدمه
۱	فصل اول: کلیات
۲	مبحث اول: مفاهیم
۲	گفتار اول: مفهوم میتو کندری یا راکیزه واجزای آن
۳	بند اول: تاریخچه میتو کندری
۶	بند دوم: تعریف میتو کندری
۷	بند سوم: اندازه میتو کندری
۸	بند چهارم: تعداد میتو کندری
۹	بند پنجم: شکل میتو کندری
۱۰	گفتار دوم: ساختار میتو کندری
۱۰	بند اول: غشای بیرونی میتو کندری
۱۱	بند دوم: فضای میان غشایی میتو کندری
۱۲	بند سوم: غشای درونی میتو کندری
۱۳	بند چهارم: تیغه یا کریستای میتو کندری
۱۴	گفتار سوم: وظایف میتو کندری
۱۴	بند اول: انتقال انرژی
۱۵	بند دوم: زنجیره انتقال الکترون در فضای بین میتو کندری
۱۶	بند سوم: تولید حرارت
۱۶	بند چهارم: ذخیره و تجمع مواد در میتو کندری ها
۱۷	بند پنجم: وظایف دیگر میتو کندری

گفتار چهارم: ادامه حیات میتو کندری و آثار آن ۱۸

بند اول: تکامل و تنوع ۱۸

بند دوم: تکرار و اوث ۱۹

بند سوم: جمعیت های ژنتیکی ۲۰

مبحث دوم: بیماریهای میتو کندریایی ۲۱

گفتار اول: سندرم لی ۲۳

بند اول: علل سندرم لی ۲۴

بند دوم: علائم سندرم لی ۲۵

بند سوم: احتمال ابتلا به بیماری لی ۲۶

بند چهارم: درمانهای سندرم لی ۲۷

الف. رژیم تغذیه ای ۲۷

ب. درمان دارویی ۲۸

ج. جابجایی میتو کندریایی ۲۸

۱. انتقال سیتوپلاسمی ۲۸

۲. انتقال پرونوکلیر ۲۹

۳. انتقال ژنوم قطبی بدن ۲۹

۴. انتقال اسپندل مادری ۳۰

فصل دوم: نگاهی به قوانین موضوعه مرتبط با روش های درمانی ژنتیکی ۳۳

مقدمه ۳۳

مبحث اول: قوانین مربوط به درمانهای ژنتیکی ایالات متحده آمریکا و کانادا ۳۳

گفتار اول: ایالات متحده آمریکا ۳۴

بند اول: ایالت آریزونا ۳۶

بند دوم: ایالت کالیفرنیا ۳۶

بند سوم: ایالت لوزانا ۳۷

بند چهارم: کشور کانادا ۳۷

الف. رعایت حقوق زن ۳۹

ب. ممنوعیت های استفاده از علم ژنتیک ۳۹

ج. تجارت ژنتیکی ۴۱

د. رضایت نامه کتبی اهداء کننده ۴۲

مبحث دوم: قوانین مربوط به درمانهای ژنتیکی کشورهای اروپایی ۴۳

گفتار اول: انگلستان ۴۳

بند اول: شروط بکارگیری روش جابجایی میتوکندریایی ۴۴

بند دوم: عدم ادعای ابونت ۴۵

بند سوم: اطلاعات افراد اهداء کننده ۴۶

بند چهارم: ملکیت اهداء کننده نسبت به اهداء ۴۶

گفتار دوم: کشور آلمان ۴۷

بند دوم: استفاده نادرست از جنین انسانی ۴۸

بند سوم: انتخاب جنس جنین ۴۸

بند چهارم: فعالیت های غیر مجاز تلفیح مصنوعی ۴۹

بند پنجم: استفاده از اطلاعات ژنتیکی دیگران و اختلاط مواد ژنتیکی ۵۰

گفتار سوم: کشور سوئد ۵۱

بند دوم: نحوه دسترسی به اطلاعات ژنتیکی ۵۲

بند سوم: سن قانونی اهداء کنندگان و نحوه دسترسی به اطلاعات آنها ۵۳

گفتار چهارم: کشور ایتالیا ۵۵

بند اول: مشروعیت اهدا در ایتالیا ۵۶

بند دوم: انجماد و انتقال جنین ۵۷

بند ششم: دیدگاه قانون نسبت به حقوق نوزادان و تحقیقات پزشکی بر جنین ۶۱

گفتار پنجم: کشور اسپانیا ۶۳

بند اول: هدف از تصویب قانون و اهلیت استفاده از آن ۶۴

بند سوم: رحم اجاره‌ای ۶۷

بند چهارم: جرائم از دیدگاه قانون ۶۷

بند پنجم: وظایف کمیته ملی تلقیح مصنوعی ۶۸

بند ششم: پژوهشهای جنینی، شبیه‌سازی انسانی و خرید و فروش گامت ۷۰

گفتار ششم: کشور سوئیس ۷۲

بند اول: اصل ۲۴ قانون اساسی سوئیس ۷۳

بند دوم: دسترسی به اطلاعات اهداء کنندگان ۷۵

بند سوم: موارد ممنوعه و شبیه‌سازی در این قانون ۷۶

مبحث سوم: قوانین مربوط به درمانهای ژنتیکی دیگر کشورها ۸۲

گفتار اول: کشور ژاپن ۸۲

بند اول: کلیات قانون ۸۲

بند دوم: اقدامات ریشه‌ای و آموزشی و الزامات قانونی مربوط به جنین ۸۳

بند سوم: اطلاعات شخصی درخواست‌کنندگان و مجازات عدم رعایت قانون ۸۴

بند چهارم: ویژگی‌های قانون ژاپن ۸۵

گفتار دوم: نظر مجمع فقهی اسلامی و قانون اهداء جنین در ایران ۸۶

بند اول: مجمع فقهی اسلامی ۸۶

بند دوم: ویژگی‌های قانون اهداء جنین در ایران ۸۷

بند سوم: اهمیت پی بردن به قوانین مطرح شده در خصوص این موضوع ۹۰

فصل سوم: دیدگاه اسلام نسبت به حفظ نسل و سلامت آن ۹۴

مبحث اول: اشتیاق انسان بر داشتن فرزند ۹۵

گفتار اول: اغراض و حکمت‌های اشتیاق به فرزند ۹۷

بند اول: حفظ نسل ۹۷

بند دوم: سعادت بخش بودن فرزند در زندگی ۹۸

گفتار دوم: مذمومیت امتناع از حفظ نسل ۱۰۲

بند اول: دلیل اول ۱۰۵

بند دوم: دلیل دوم ۱۰۵

بند سوم: عناوین ثانویه ۱۰۷

گفتار سوم: اهمیت فرزند سالم ۱۰۷

بند اول: اهمیت روی آوردن به درمان ۱۱۱

بند دوم: منع از تدای به حرام ۱۱۳

بند سوم: منع انتقال بیماری‌های ژنتیکی از دید روایات ۱۱۸

بند چهارم: انواع درمان‌های ژنتیکی ۱۲۴

مبحث دوم: استفاده از علم ژنتیک برای درمان ۱۲۵

گفتار اول: واکنش‌های منفی و انتقادات ۱۲۵

بند اول: مسائل علمی ۱۲۶

بند دوم: مسائل اخلاقی ۱۲۶

بند سوم: مسائل دینی و اعتقاد به وجود تضاد با مشیت خداوندی ۱۲۷

فصل چهارم: فصل چهارم: مالیت و عضویت میتوکنندری و عقود ناقل آن ۱۳۲

مقدمه ۱۳۳

اول: اهمیت و مالیت میتوکنندری ۱۳۳

گفتار اول: عضو از دیدگاه اهل لغت ۱۳۵

بند اول: عضو از دیدگاه علوم پزشکی ۱۳۵

بند دوم: عضو از دیدگاه فقه و حقوق _____ ۱۳۶

بند سوم: تقسیمات اعضای بدن در علم پزشکی _____ ۱۳۷

بند چهارم: تقسیمات اعضای بدن در علم فقه و حقوق _____ ۱۳۷

گفتار دوم: مالیت میتو کندی بعنوان عضوی از بدن _____ ۱۳۹

بند اول: مال از دیدگاه حقوقدانان _____ ۱۴۰

بند دوم: مال از دیدگاه فقها _____ ۱۴۱

بند سوم: تقسیم مال از دیدگاه فقها _____ ۱۴۵

بند چهارم: تقسیم مال از دیدگاه حقوقدانان _____ ۱۴۶

گفتار سوم: انواع مالیت و تطبیق آن بر میتو کندی بعنوان عضوی دارای مالیت _____ ۱۴۷

بند اول: نافعیت و عدم نافعیت میتو کندی _____ ۱۴۹

بند دوم: ارزش اقتصادی _____ ۱۵۴

بند سوم: سیره عقلاء _____ ۱۵۹

بند چهارم: مالیت داشتن میتو کندی بر اساس عناوین سابق _____ ۱۶۱

مبحث دوم: عقود مناسب انتقال میتو کندی به غیر _____ ۱۶۲

گفتار اول: انتقال در قالب اهداء _____ ۱۶۲

بند اول: معنای اهداء از دید قوانین _____ ۱۶۳

بند دوم: معنای اهداء از دید شریعت اسلامی _____ ۱۶۴

بند سوم: علت استعمال لفظ اهداء در قوانین کشورهای غیر اسلامی _____ ۱۶۷

بند چهارم: علت استعمال لفظ اهداء در قوانین کشورهای اسلامی _____ ۱۶۹

گفتار دوم: ماهیت اهداء و نسبت آن با هبه _____ ۱۷۰

بند دوم: نسبت میان اهداء و هبه _____ ۱۷۲

بند سوم: جواز و لزوم عقد هبه _____ ۱۷۳

گفتار سوم: انتقال میتو کندی در قالب عقد هبه ۱۷۵

بند اول: ماده لغوی ناقل میتو کندی ۱۷۶

بند دوم: جهل به میتو کندی در عقد هبه ۱۷۸

گفتار چهارم: قابلیت عقود مصالحه و بیع و قراردادهای خصوصی در انتقال میتو کندی ۱۸۲

بند اول: بیع میتو کندی ۱۸۴

عدم قدرت به تسلیم میتو کندی در عقد بیع ۱۸۵

بند دوم: انتقال میتو کندی در قالب قرار دادهای خصوصی ماده ۱۱ ق.م. ۱۸۷

فصل پنجم: احکام فقهی جابجایی میتو کندیایی ۱۸۸

مقدمه ۱۸۹

مبحث اول: وجه تشابه و تفاوت جابجایی میتو کندی با دیگر روشهای ژنتیکی ۱۸۹

گفتار اول: وجه تشابه و تفاوت روش جابجایی میتو کندی با شبیه سازی ۱۸۹

بند اول: ماهیت شبیه سازی ۱۹۰

بند دوم: مراحل شبیه سازی ۱۹۳

بند سوم: انواع شبیه سازی ۱۹۴

بند چهارم: وجه تشابه و تفاوت شبیه سازی و جابجایی میتو کندیایی ۱۹۵

بند پنجم: نتیجه تطبیق شبیه سازی با جابجایی میتو کندیایی ۱۹۹

بند ششم: هدف از تطبیق شبیه سازی و جابجایی میتو کندیایی ۲۰۰

گفتار دوم: وجه تشابه و تفاوت تلقیح مصنوعی با جابجایی میتو کندی ۲۰۱

بند اول: احکام فقهی تلقیح مصنوعی ۲۰۳

بند دوم: وجه تشابه و تفاوت تلقیح مصنوعی و جابجایی میتو کندیایی ۲۰۳

مبحث دوم: احکام فقهی انتقال میتو کندی به شخصی دیگر ۲۰۸

گفتار اول: حکم تکلیفی بعد از جابجایی میتو کندی ۲۱۰

گفتار دوم: حکم وضعی بعد از جابجایی میتو کندی ۲۱۷

پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: «نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصَّحَّةُ وَ الْفَرَاغُ»^۱

دو نعمت است که بیشتر مردم در آنها زیانکارند: سلامت و فراغت. سلامت و تندرستی از ملاک‌های یک زندگی سالم و شادبخش و از شاخص‌های یک جامعه پیشرفته و سعادت بخش است، دولتها و سازمان‌های متفاوت جهانی و محلی و مؤسسات خیریه و حتی افراد عادی به بحث سلامت عنایت خاصی دارند. تندرستی و سلامت افراد جامعه از عوامل رشد و پیشرفت هر جامعه و از عوامل حفظ سرمایه و انرژی ملت‌ها است. از دیدگاه معصومین (ع) سلامت نعمت الهی است، این نعمت می‌تواند رهگذری برای تقرب بیشتر به خداوند سبحان باشد. در سطح حکمرانی یکی از موفقیت‌های بنیستم‌های حکومتی در سطح دولتها، شاخص بالای سلامت افراد جامعه است که برای حفظ آن دولت‌ها سالانه هزینه‌های هنگفتی در این زمینه تخصیص می‌دهند. پیشرفت شگرف در علم پزشکی نتیجه رویکرد به همین موضوع مهم است. در عرصه علم پزشکی رقابت میان کشورها و مؤسسات غیر دولتی برای دستیابی به بهترین و مهمترین اکتشافات و اختراعات و فتح قله‌های این علم، باور نکردنی است. معروف است که عقل سالم در جسم سالم است. عقل سالم محور تمام فعالیت‌ها و مخاطبات و تعاملات است و حتی امتثال به احکام الهی منوط به عقل است و اگر عقل نباشد، تکلیف ساقط است؛ بنابراین ترقی و خوشبختی یک جامعه و خانواده که کانون اصلی جامعه است مرهون وجود افراد سالم است. وجود فرزند و فرزندآوری از مسائل فطری زوجین بوده و وجود فرزند سالم از عوامل تحکیم خانواده و شادی بخش دل والدین است. دین مبین اسلام در آیات و روایات متعدد به آن اشاره می‌کند؛ قرآن کریم، اموال و فرزندان را زینت زندگی می‌داند و می-

^۱ احسائی، ابن ابی جمهور، محمد بن علی، عوالی (غوالی) اللثالی العزیزیه، جلد ۱، ص ۱۶۸.

فرماید: «الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»^۱ و به نقل از پیامبر اکرم (ص) آمده است «وَاطْلُبُوا الْوَلَدَ فَإِنِّي مُكَافِّرٌ بِكُمْ الْأَمَمَ عَدَا»^۲ تشویق به فرزندآوری می‌نماید و آن را عنوانی برای مباحثات می‌داند و در روایتی دیگر از امیر المؤمنین (ع) می‌فرماید: «سَعِدَ امْرُؤٌ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرَى خَلْفًا مِنْ نَفْسِهِ»^۳ سعادت نصیب کسی است که قبل از مرگ فرزند صالح خود را ببیند؛ بالطبع زمانی سعادت مصداق پیدا می‌کند که وجود فرزند مقرون به تندرستی باشد. از عوامل مؤثر بر تندرستی، محیط و اختلالات ژنتیکی هستند که ممکن است در زندگی فرد رخ دهند یا از والدین به وی منتقل شوند، از این میان، اختلالات ژنتیکی از مهمترین چالش‌های ظهور بیماری، تشخیص و درمان هستند.^۴ اختلالات ژنتیکی می‌توانند در دو حالت وجود داشته باشند؛ یکی اختلال در DNA میتوکندری سلول و دیگری اختلال در DNA هسته سلول (انجمن نظارت بر رعایت مسایل اخلاقی در پیشرفتهای علمی و پزشکی نوفیلد، ۲۰۱۲).^۵ در این حال بعضی از ژن‌های مختل و معیوب فقط از طریق مادر و به صورت وراثتی توسط DNA میتوکندری به فرزند منتقل می‌شوند و سبب بیماری‌های متنوعی می‌گردند. برای پیشگیری از انتقال بعضی از ژن‌های مختل پزشکان متوسل به روش‌هایی شده‌اند که جابجایی میتوکندریایی نوین‌ترین آن روش‌هاست. این روش نوین واکنش‌های متعددی در سطح بعضی از جوامع جهانی در پی داشت. لزوم چنین واکنش‌های در

(^۱) [الک‌هف/۴۶]

(^۲) عاملی، حرّ، وسائل الشیعة، جلد اول، ص ۹.

(^۳) کلینی، ابو جعفر، محمد بن یعقوب، الکافی، جلد ۶، ص ۴.

(^۴) Thorburn D.R. Mitochondrial disorders: prevalence, Myths and advances, Journal of inherited metabolic Disease, No 27. Pp 349-362.

(^۵) Nuffield Council on Bioethics, Novel techniques for the prevention of mitochondrial DNA disorders.

جامعه حقوقی و فقهی ما نیز نوعی ضرورت است و بررسی همه جانبه این موضوع و هر موضوع جدید که می‌تواند جامعه اسلامی ما را درگیر کند می‌تواند فرد مکلف را از سرگردانی‌های بخشد؛ اما نوظهوری این روش‌ها و موضوعات از عوامل و دلایل سختی پژوهش در این زمینه است. لیکن با دقت نظر بیشتر برای ورود به چنین موضوعات و روش‌هایی می‌توان به موضوعاتی که ممکن است به نحوی یا جهتی با جابجایی میتوکندریایی مرتبط باشند، نظر افکند و به سرنخی دست یافت؛ امکان اشاره به مواردی همچون «شبهه سازی» و «تلقیح مصنوعی» که تحقیقاتی خوبی در این زمینه انجام گرفته، وجود دارد. در کتاب «صراط النجاة» جلد سوم از آیت الله خویی، شبهه سازی مورد مذاقه واقع می‌شود و در کتاب «صراط النجاة» تبریزی، آن بزرگوار به تلقیح مصنوعی می‌پردازند. آیت الله حائری در کتاب «الفتاوی‌المنتخبه» علم شبهه سازی را در عنوان اولیه آن اگر مقارن حرامی نباشد، فاقد اشکال می‌دانند.

آقای سبزواری در کتاب «الاستساح بین التثنية و التشریع» به صورت استدلالی به شبهه سازی اشاره و ادله بحث را بیان می‌فرمایند؛ اما همانند تألیفات سابق، صرفاً مستطرق شبهه سازی می‌شوند.

در تألیفات دیگری همانند؛ «المسائل الطبية» سید صادق شیرازی، «الفقه و مسائل طبیه» قندهاری و یا در مجله فقه اهل بیت (ع) در بعضی از متون به انواع شبهه سازی و تلقیح مصنوعی اشاره شده است.

در دیگر تألیفات که اکثراً به زبانهای بیگانه اند؛ مانند Degenerate Mitochondrial اختلال میتوکندری (واندر جیزن) و Mitochondria in Sick and Health اهمیت میتوکندری در تندرستی و بیماری (نئوناری ج سوما لانین) به توضیح میتوکندری و اهمیت آن در تندرستی انسان نوشته اند و در Mitochondrial DNA Mutation جهش میتوکندری (هلموت) درباره جهش های DNA میتوکندریایی و نقش آنها در بیماری ها توضیح داده شده است.